

ALEKSANDER SERGEJEVIČ BORISOV.
KAPELICA OB JUGOVSKEM ŠARU.

PAVEL PERKO :

MRAKOV TOMAŽ.

Z NAŠIH GORA.

Dolgčas mu ni bilo. Ne, stvari, ki se ji pravi dolgčas, Mrakov Tomaž ni poznal.

Kolikrat ga je vprašal kdo: „Tomaž, ali ni pusto tako življenje, kot je tvoje? Vedno si na potu, poleti in pozimi! In celo ponoči in sam kolovratiš po samotni cesti v mesto in nazaj . . . Ali ni dolgčas?“

„Ni dolgčas!“ je odgovarjal Tomaž. Pri tem se je smejal prijazno in odkrito. Smeh in pogled sta bila pri Tomažu bolj zgovorna ko besede. „Ni dolgčas ne! Čemu naj bi mi bilo dolgčas?!“

Hotel je reči, da mu je taka vožnja celo v zabavo in kratek čas. Hotel je reči, a čemu? — Kako naj bi bil tudi dopovedal z besedami, zakaj ga pravzaprav veseli taka vožnja v mesto in nazaj? To je bilo treba občutiti! Seve, ko bi peljal s konjičkom in

vozičkom gori in nazaj — enkrat! Za enkrat, sevé, bi človek še ne občutil, da je prijetno voziti takole . . . A če bi vozil že izmlada, kakor Mrakov Tomaž, če bi poznal vsak grm ob cesti ter malone vsako ribo in ribico, ki se suče po vrju doli v Brodeh: tedaj bi občutil, da take vožnje niso dolgočasne . . . In ko bi človek, ki se je privadil takim vožnjam, moral kar naenkrat prenehati — recimo, da bi zbolel — o, kako bi si človek želel zopet nazaj na cesto; nazaj med gore in hribe; nazaj v prah, v kamenje, v vročino, mraz — kar hočete!

Mrakovega Tomaža življenje je teklo in potekalo skoro samo na cesti. Konjiček in voziček sta mu bila družčina, pa misli in spomini njegovi so mu delali kratek čas. Med to družbo in v teh spominih je bil srečen ter si ni želel ničesar drugega. Da, čim manj ljudi je srečaval na potu in čim

bolj nakratko so ga pozdravljali, tembolj ga je veselilo.

„Gé, gé!“

In Tomažev Pram, dasi že star, je vlekel, da je bilo veselje. Navadno je zadostoval samo kratki „gé, gé“. Vendar ne vselej; včasih je moral peti tudi bič. Bič in pa hitri „gé, gé“ sta se menjavala med seboj, in to tembolj pogosto, čimbolj je šlo v klanec. No, močno ni tepel. Saj je bil bičev ročaj silno kratek in jermen še krajši. Tomaž se je vselej moral daleč stegniti, da je zadel. Zato pa ni bolelo. In Pram je čutil, da ne boli. Tako sta vozila včasih po štiri ure, ko bi kdo drugi to pot z dobro živino bil prevozil v dveh.

In vendar Mrakov Tomaž ni maral, da bi kdo njegovega Prama imel za slabejšega, kot je bil v resnici. Res da žival ni bila več mlada; lepa tudi ne. Vsled starosti se je bil ubogi Pram porastel z dolgo dlako, da so ljudje obstajali in gledali za njim, češ: „Ali je medved?“ Suhih reber, ki so prešerno naven molela, pa tudi gosta dlaka ni mogla zakriti... Lep res da ni bil; a močan in trpežen je bil. In to je nekaj! Dasi nad dvajset let star, je vozil še dobro. In to je več vredno kakor lepota.

Tomažev rajni oče — kdaj že počiva v grobu — je tudi vozil. Seveda imel je drugega konja in drug voziček. A vozil je. In ko bi vožnja ne bila takorekoč udomačena pri hiši, bi bil Tomaž morda rekel: „E, konj je star, jaz tudi: bom pa pustil!“ Tako pa je hotel voziti še dalje, dokler bo mogel, in dokler bodo ljudje marali zanj.

Takrat, ko je vozil rajni oče, je bila neke vrste posebnost, če je imel kdo zatoje konja in voz, da si je upal ž njima v mesto. Tomažev oče pa je vozil v mesto celo gospode. In na to čast je bila ponosna vsa Mrakova hiša.

Tomaž, ki je po očetu prevzel vožnjo, pa gospodov ni vozil. Zakaj Štefnak izpod Skale si je bil napravil nov koleselj in on je poslej vozil gospode. Tomaž pa je vozil le bolj moko, meso, koruzo, sladkor, kavo, itd. v raznih vrečah in zabojih. Kaj se hoče!

Pa če ga že niso najemali gospodje, bi bili pa drugi ljudje Tomaža tem težje pogrešali. Bilo je že kar v navadi, da je vozil vsaj dvakrat ali trikrat na teden v mesto in nazaj. In čudno bi se bilo zdelo vsakomu, ko bi kak navaden dan — recimo v soboto — Tomaž ne bil šel v mesto. Reklo bi se bilo, da je ali zbolel, ali pa da je prišlo kaj posebnega in nenavadnega, da ga je zadržalo. —

„Tomaž, kdaj pojedete zopet?“ so ga vpraševali, kadar že par dni ni bil šel. Par dni, to je bilo že veliko.

„Kdaj pojdem? Čakaj: jutri pa pojdem.“

In kmalu je vedela vsa vas, da jutri Tomaž zopet pojde. —

Tisto jutro, kadar je imel iti, so že zgodaj hodili naročat, kaj naj pripelje. Tomaž si je vse dobro zapomnil. Vrečo ali posodo si je zapomnil — in takoj je vedel, koliko ima pripeljati temu, koliko onemu. Ni se primerilo zlepa, da bi se bil kaj zmotil ali kaj pozabil.

Pa še po poti, ko je vozil mimo hiš, so ga pričakovale gospodinje na pragih z vrečami in posodami in denarjem in naročilom. — Vse je vedel, vse si je zapomnil.

„To bo za meso. Že dobro. Že vem. To pa za moko, in to za koruzo. Ali naj vzamem moko pri Krevsu ali pod mostom? Kaj pa meso? Tone na trgu bo danes klal: ali naj vzamem pri njem?“

Tako in enako je govoril Tomaž. Rajši je poprej poprašal, kot da bi bil storil po svoje in morebiti napačno.

Ko pa se je popoldne ali proti večeru vračal iz mesta, so ga zopet čakale gospodinje na pragih in ga že oddaleč popraševale, ali je dobil tako, kot so naročile.

„Dobil, dobil! Na, to je tvoje, čakaj, da ne zamenjaš, ta vreča je tvoja!“

„Koliko sem dolžna?“

„Dva krajcarja.“

„Premalo bo. Ná, tu imaš tri.“

„Ne, ne! Dolžna si samo dva. Vzemi nazaj. Samo dva sem zaslužil!“

Tomaž nikdar ni vzel ne več ne manj, kot je zaslužil.

In ženske so jemale posode in vreče raz voz in vsem je bilo ustrezno. Voziček in konjiček sta trpela tem manj, čim bolj so se bližali domu.

Doma v Tomaževi hiši pa je bilo zopet vse živo. Otroci in gospodinje so čakali tudi tu, da hitro raznesó, kar je pripeljal Tomaž. Kakor so bile naložene vreče, v tem redu so morali jemati in odhajati. Nereda ali zmešnjave Tomaž ni trpel.

Oh, to je bilo živahno življenje! In to, kakor rečeno, vsaj trikrat na teden; včasih še večkrat.

„Pa bi bil rajši doma in na polju“, je včasih omenila Tomaževa mati. Po očetovi smrti sta namreč ostala pri hiši sama z materjo. Obdelovati je bilo treba polovico posestva. Oženiti se Tomaž ni hotel, vožnje pustiti pa tudi ne.

„I, saj bo Jerica kmalu dorastla!“

Jerica je imela tedaj šele osem let. A rastla je hitro in videti je bilo, da bo močno dekletce. Tomaž jo je bil vzel po smrti svojega brata v hišo. Oče njen — Tomažev brat — je bil umrl pred par leti; mati pa že prej. Kam so torej hoteli s siroto!

„Enkrat, ko doraste, je lahko še v korist pri hiši. In če bo dekle pridno, ne bo pogrešalo ljubezni.“

Tomaž in mati Tomaževa sta jo imela čezdalje rajši.

In ko je v tistih letih ta ali oni prigoovoril Tomažu, češ: „Pa bi se oženil!“ — je Tomaž mislil na Jerico, ki bi se ji potem pač ne moglo tako goditi pri hiši, kakor se ji.

„Ko Jerica doraste, bo ona pomagala pri hiši. Do takrat bom pa z vožnjo zaslužil toliko, da plačam deklo in delavce.“ Morebiti si je na tistem tudi mislil: „Z žensko pridejo skrbi v hišo.“ — In res: ali je mar ženske manjkalo pri Mrakovi hiši? Kdo drugi se pač ženi ter pravi: „Ženske ni pri hiši; moram se!“ In zato se oženi. In ljudje pravijo potem: „Res, ženske ni bilo pri hiši; oženiti se je moral.“ — Pri Mraku pa tega ni. Mrakovca, dasi že v letih, je bila žena, ki bi se za gospodinjstvo ne bila ustrašila

nobene dvajsetletne. Ali se mar posestvo ni obdelovalo, kakor se mora? Ali je sploh česa manjkalo pri hiši? Ali se je kdaj kdo kregal in prepiral pri Mrakovih? — Čemu potem žensko k hiši?

In res se Tomaž ni oženil. Ko je bilo poleti veliko dela, je šel zgodaj v mesto, tako da je bil že pred nočjo doma. In še preden so prišle ženske in otroci, je zvozil raz njivo, kar sta bili čez dan našli dekla in mati.

Po takem se je vselej pohvalil, češ: „Ali mar delo zastaja, ker hodim v mesto? Vse je obdelano, vse pospravljeno. In če hočete, zvozim vam raz njivo še več!“

Zvečer pa, ko so ženske odšle in je bilo vse zadovoljno in vsem ustrezno, se je Tomaž lahko oddahnil od skrbi in sedel k večerji. Takrat je vzel Jerico v naročje in ji pravil, kako je v mestu, kaj se vse vidi, in kako dolga je pot v mesto, itd. Ob takih prilikah ji je moral vselej obljubiti, da jo enkrat vzame seboj in da ji pusti, da bo sedela spredaj na vozu z bičem v roki in bo sama vodila konja in voz.

O, to so bili lepi časi takrat!

In še v poznih letih se jih je domislil Mrakov Tomaž. Ko je takole na vozu sedel in venomer priganjal svojega Prama, in je kolo mlelo in malinilo kamenje po cesti, in se je lahek prah vzdigoval za vozom, in nobenega človeka ni bilo na cesti in nobene hiše daleč naokrog — tedaj so rade ušle Tomažu misli nazaj v tista srečna leta...

Ah, ko so tako hitro minila tista srečna leta! Bila so, to je res! Vendar Tomažu se zdi, kadar se jih spominja, da jih vidi v neki silni daljavi. Med tistimi leti in pa med sedaj se je zgodilo toliko novega, toliko posebnega! Tako je, kakor da so vsi ti dogodki, ki so sledili potem, prenaradili Tomaža v družega človeka. In ko bi ne bilo spominov, ki ga vežejo s prejšnjimi leti, bi mislil, da je one vesele dogodke doživel kdo drugi, ne pa on — Mrakov Tomaž. In vendar jih je on doživel. Kako bi se jih sicer mogel spominjati tako natančno!

Jerica naprimer — kako se je spomni, kot da jo vidi živo pred seboj! Jerica je doraščala, da je bilo veselje. Vsak dan, ko je prišel iz mesta, se mu je zdela večja. Pa tudi vedenje in obnašanje njeno je bilo vsak dan bolj resno in modro. Izprva, ko jo je vzel v hišo, je bila še čisto otrok. Tedaj mu je vselej pritekla nasproti, kadar je vedela, da pride domov še za dne. Včasih je prišla prav doli do Cvelfarjevega klanca. In skobacala se je na voz in sama odprla skrinjico, kamor je stric Tomaž spravljaj kolače za njo . . . Pozneje, ko je nekoliko odrastla, je to seve ponehalo. Takrat je morala delati in ni bilo časa za take otročarije. Dekletce je menda tudi že čutilo, da je za to že preveliko. Pa če svoje ljubezni ni pokazalo na ta način, jo je pa na drugi. Zvečer, ko je pripovedoval o mestu in mestnih ljudeh in navadah — kako je to z veseljem in zanimanjem poslušalo! In ravno ta pozornost, to zanimanje je Tomaža veselilo. „Nedolžno je in ima svoje veselje tudi na malih in neznatnih stvareh.“ Od dne do dne jo je imel rajši. Res, ko bi je kdaj doma ne bilo, in bi nikogar ne bilo, ki bi mu pomagal nositi v hišo razne zavoje in zavojčke —: takrat bi jo pogrešal prav gotovo.

Dekle je zrastle in se je čvrsto razvilo, Tomaž sam ni vedel kdaj. Kdo bi mislil na leta, ki tekó tako hitro?! Enkrat, neko nedeljo, ko se je oblekla in odpravila k maši, se je vprašal: „Hm! Koliko pa mora biti že stara?“

— Osemnajst!

„Osemnajst . . . I, seveda!“

In Tomaž je moral priznati, da so leta prešla, kot bi bil pokonci pogledal. Osemnajst . . . Saj je še kakor včeraj, ko je prišla k hiši.

Ta ali oni se je radovedno ozrl za njo, ko je hodila praznično oblečena v cerkev; malo gosposka, a vendar popolnoma dostojna:

„Glejte, glejte! Mrakova! Kako čedno in močno dekle! . . . In gosposko! Seveda . . . Amerikanka!“

Njen oče — Tomažev brat — je bil namreč umrl v Ameriki.

Kako se je to dobro zdelo Mrakovci — ko je čula, da je Jerica čedna in gosposka. Sicer je to vedela že sama; a kaj lepega človek rad sliši tudi od drugih

„Ženina bo lahko dobila“, je pripomnil kdo.

„I, kaj bi tisto! Kdo se bo zdaj še menil o ženinu!“

In vendar je bila Mrakovca preračunila, da bi utegnila biti Štefnakov France in pa Jerica lep par. Seveda — kadar bo čas za to!

O, da bi pač bil prišel kdaj tisti čas! A ni . . . In to je žalostno, da ni.

Vzdih, ki se je Mrakovemu Tomažu izvil iz prsi, vselej kadar se je domislil Franceta in Jerice, je bil najtežji, kar se mu jih je sploh kdaj izvilo. Vzdihi, globoki in težaki! In ko bi bil kdo opazoval Mrakovega Tomaža ob tem, bi bil videl, da mu je ta vzdih iztisnil vselej tudi dve debeli solzi na lica. Tomaž se je vselej sramoval teh dveh debelih solz, a ubraniti se jih ni mogel. Ozrl se je okrog sebe, če ga nihče ne vidi. In če je bilo ponoči, ali pa če nobenega človeka ni bilo na cesti, si jih je hitro obrisal in udaril po konju.

Da bi kdo videl njegovo bolečino, tega ni maral. Sam je hotel trpeti! In čim bolj tiho in neopaženo, tem bolje. Nič bi mu ne bilo bolj neprijetno, kot da bi ga ob takem trenutku kdo srečal in ga prijazno nagovoril. Takrat bi Tomaž celo na prijazen nagovor odgovarjal le kratko in pretrgano. „Grda pot, Tomaž, grda!“ bi ga bil recimo kdo nagovoril. In če bi bil Tomaž dobre volje, bi mu bil pritrdil, da je pot res grda; zraven bi bil pa še pristavil, da je krementita in razorana, in to najbrž vsled zadnjega deževja . . . Tako bi bil Tomaž odgovoril, če bi bil dobre volje. Drugače pa ne. Drugače bi bil samo potrdil in rekel: „Grda!“ — in nič drugega. Če bi ga bil pa srečal; recimo, Štefnak, bi bila pa prišla Tomažu izkušnjava, da bi mu ne odgovoril niti toliko. Res, niti toliko! Zakaj Štefnak že celo ni smel vedeti za njegovo bolečino.

Štefnak izpod Skale je namreč tudi vozil; pa saj to je znano. Vozil je s kolesljem in vozil je gospode in gosposke ljudi. Ali je bil na to ponosen ali ne, se ne ve. Tomažu se je zdelo, kadar ga je ogovarjal Štefnak na cesti, da tiči v Štefnakovih besedah veliko zasmeha in poroga. „Kaj bodeš ti, ki voziš vreče in mehove!“ In če je bil Tomaž takrat, ko ga je ogovarjal Štefnak, slučajno slabe volje, tedaj se mu je zdelo, da zveni ta zasmeh še veliko huje. --

Začelo se je med njima takrat, ko je stari Štefnak — oče sedanjega — umiral in zapuščal posestvo sinu. Sedanji Štefnak je bil namreč edini sin pri hiši. In takoj, ko je stari umrl, se je reklo: „Oženiti se bo moral, ker brez ženske ne more biti pri hiši.“ Ljudje so pa tako hitro sodili in obsodili, da ne bo vzel nobene druge kakor Jerico. Jerico — Tomaž je čul to takrat v prvič. Jerico . . . In glejte: res je prišel, kmalu po starega smrti, in poprašal po Jerici.

„Hm... Pravzaprav res... Jaz ne vem --“

Kako in kaj je vse odgovarjal Tomaž, tega niti sam ne ve. Prišlo je vse prehitro. Nato ni bil pripravljen.

„Sicer pa ne vem, kaj misli dekle. Bom še z dekletom govoril . . . Potem — zavoljo mene . . .“

V resnici je pa Tomaž želel, da bi Jerica kar odklonila in odrekla. Še več, v tistem trenutku mu je prišlo, da bi kljuboval in zaviral, če bi tudi dekle in Štefnak hotela, da se vzameta.

„Štefnaku jo bomo dali? A! Bežite, bežite!“

„Zakaj pa ne,“ je ugovarjala mati.

„Štefnaku —. Ali je ne potrebujemo doma?“

„To pač . . . A doma vendarle ne bo mogla vedno ostati. Dekle je sicer še mlado, ampak prilika je lepa; Štefnak tudi ni napačen —“

„Štefnak, Štefnak!“ je ugovarjal Tomaž in nekaj trpkega mu je vstajalo v srcu vedno bolj. „Štefnak — ta, ki mi hoče vožnjo prevzeti! Vožnjo mi hoče prevzeti, pa bi mu Jerico dajali . . . Njemu ne!“

In s trdimi koraki je odšel, pa sam sebi si je prav dal. „Njemu ne, Štefnaku ne!“

„Ali res misliš, da bi ga vzela? Povej mi, Jerica!“ je vprašal Tomaž, ko sta bila z Jerico sama. Hotel je pristaviti: „— tega ošabneža, ki misli, da bo vozil gospode.“ Pa tega ni pristavil ker se je premislil. In prav je bilo, da se je premislil.

Sicer je pa Jerica itak odgovorila tako, da je Tomaž videl, da ljudje več vedó, kot je res . . . In to je bilo dovolj.

„Ne bo je imel! On že ne!“

In Mrakov Tomaž se je čudil samemu sebi, kje je dobil toliko samovolje in odločnosti. Če je bil sam in ga nihče ni videl, recimo, ko je ponoči vozil iz mesta in počival pod klancem, je celo roko dvignil in s pestjo zapretil proti Podskali, češ: „Ne boš je imel! Ti že ne!“

Ah kako so čudno škripala kolesa! Lestve pri vozu, na katerih je bilo naloženo vreč in mehov, so ječale pod težo. Vrti, s katerimi je vlekel Pram, so se natezale. Bič je pel vedno bolj pogosto . . . In vendar neka misel le ni hotela preiti, misel, ki ga je tlačila kakor mōra.

Tomaževo lice je bilo sicer že po naravi nagubano. Pri misli na Jerico in Štefnaka pa so se gube, ki so bile sicer naokroglo zavite okrog ust, čudno podaljšale in nenavadno izpremenile. Oko, iz katerega je sicer sijala sama pohlevnost in postrežnost, se je hotelo svetiti v nekem čudnem blesku . . .

In vendar Štefnak ni bil kriv tega, kar je prišlo! Kriv je bil oni — ona glista podolgasta, oni Lah!

Glista je bil; suh in bled ter vsiljiv s svojo prijaznostjo, blebetav in netečen.

A vseeno — kje je neki morala imeti oči — vseeno se je zagledala vanj — v onega Laha!

In kar je bilo najhuje — Tomaž, stric njen, je bil slep in gluhi pri tem. Gledal je, pa ni videl; poleg je bil, pa ni zapazil!

„Tomaž, tole ne bo čisto prav! Pazen bodi in oprezen! Takim-le gosposkim ljudem ni veliko upati!“

„Haha! Bežite, bežite!“

In prepričan je bil, da ga opominjajo sosedje iz gole zavisti, zato ker si je bil izbral Lah Toni, „žolnir“, stanovanje pri njem in ne drugje.

In kdo ga je še opomnil takrat? Štefnak! Mladič, ki komaj ve, kaj so take stvari — njega, ki je izkušen in previden. „Haha! Imel bi jo rad, zato govoriš!“

A ljudje so prav imeli. Kar Tomaž ni hotel zapaziti in česar menda tudi mati ni vedela — to je bilo res!

Žolnir je meril po naših hribih in risal in zapisaval v svoje mape. Ljudje so rekli, da bo vojska. In z občudovanjem so se ozirali za njim ob nedeljah, kot da ima v svojih mapah moč in oblast, da prepodi sovraga, preden se je še prikazal. Ni čudal! S kako samozavestjo je pa tudi razgrinjal svoje popirje in postavljaj kole in stojala tam po poljih in bregovih! Kako bi si naj potem ne bil štel v čast Mrakov Tomaž, da se je nastanil žolnir ravno pri Mrakovih. Mrakovi so imeli pod streho lepo svetlo sobico z razgledom na vas. Tomaž si je večkrat rekel: „Nihče v vasi, niti sam župan, nima take sobice pod streho.“ V tej sobici se je nastanil žolnir. Seveda je bil ponosen Tomaž, če so ga ob nedeljah takole po maši, ko so stali pred Zrimčevo hišo, izpraševali o žolnirju: kaj kaj dela, kadar je doma; čemu meri; koliko časa misli ostati, itd.

— Nihče v vasi, niti sam župan, nima take sobice po streho, ki bi bila pogodu gospodu žolnirju.

„Haha! Pa tudi nihče v vasi nima takega dekleta pri hiši, kot ga imajo pri Mrakovih“, so mislili drugi.

O, da bi tistih časov nikdar ne bilo! Ko bi mogel Tomaž narediti, da bi se izbrisali iz spomina ti dogodki! Zastonj! Ti dogodki so bili . . .

In prišlo je do tega, da jo je zapeljal in vničil!

Jerica — kakšno dekle je bilo! Prva v vasi; najbolj priljubljena, najbolj spoštovana. Vpričo nje so bili tiho celo klafači in kvantači; neki strah, neko spoštovanje je zavladalo v družbi, če je bila ona zraven.

In če se je reklo: „Mrakova Jerica je poleg“, je vsak vedel, da ni nič nepoštenega.

Tedaj pa pride oni Lah in jo vniči! —

Prišlo je kakor strela. Prišlo je kakor hudournik, ki pridere izpod Blegoša; nihče ne ve kdaj; nihče se ga ne nadja — in vendar pridere in pokonča in vniči!

Jerica je ostala v sramoti . . . Žolnir je prešel . . . Štefnak pa se je oženil in dobil nevesto pri sosedu. Ženiti se je moral, ker ženske ni bilo pri hiši. In se je oženil pri sosedu.

Tisti dan, ko je bila Štefnakova svatba, je izginila tudi Jerica; bila je komaj iz otročje postelje. Rekli so, da je šla za svojim žolnirjem. V resnici je pa pobegnila v Ameriko, menda res z žolnirjevim denarjem. Od tam je pisala samo enkrat in rekla, da je nesrečna, da prosi odpuščanja, pa da naj za Tilko skrbé. Po tistem se ni čulo o Jerici nikdar več. —

Tilka pa je bilo slabotno dekletce, o katerem je prerokovala Dobenska Maruša že pri rojstvu, da ne bo živelo eno leto!

Tako je bilo! Hudo se je bilo storilo.

In tako so Tomaža postarala leta. Pravzaprav ne leta, ampak dogodki. Kako je to glodalo na duši neprestano! In kakor krt, ki pravijo da izpodjeda korenine, nazadnje vse razjé, tako, se je bal Tomaž, bo tudi ž njim. Ene vesele, proste misli ni skoro več imel. Vse, karkoli mu je prišlo na pot, ga je spominjalo Jerice. Štefnak, ki ga je srečaval; vozniki, ki so ga nagovarjali; ljudje v mestu, ki so prijazno govorili ž njim, so mu klicale v spomin pretekle dogodke. Četudi je govoril z ljudmi najnavadnejše stvari, govoril in obgovoril je hitro, kot bi se bal, da nazadnje pride na vrsto vprašanje o Jerici. Pa četudi v pogovoru ni nihče omenjal Jerice — Tomaž je menil, da bere v očeh tistih, s katerimi je govoril, poleg družega tudi očitanje. Vsak pogled, vsaka obnaša, ga je globoko ranila v dušo. Kadar je bil sam — naj je bilo že ponoči, ko so drugi spali, ali pa kadar je samotni vozil po cesti iz mesta — so se mu misli vrtele samo okrog zadnje nesreče. In četudi

je izkušal, da se vzdrži na površju drugih misli in tako vsaj za trenotek pozabi Jerice — ni šlo. Iz vsake najnavadnejše misli je prešel zopet na ta predmet. Niti ene mirne in pametne misli ni bil več zmožen. In to, čutil je, ga je staralo bolj kakor pa njegova leta.

Kaj let je pa takrat imel Mrakov Tomaž? Petdeset — kaj je to! In vendar, kdor ga je pogledal od strani, ko je šel vpognjen poleg voza in je opiraje se ob ročico pri vozu, pomagal v klanec, bi bil morai vsak reči: To je stavec pri sedemdesetih letih. Glava mu je bila sklonjena, noge so se šibile, oči so bile udrte in lice razorano in izsušeno . . .

To so prinesli dogodki. Dogodki, ki so prišli, kakor pride hudournik izpod Blegoša!

Še celo vožnja mu je postala dolgočasna. Poprej se je vselej veselil, kadar je imel peljati v mesto. Že dan poprej je bilo vse tako praznično in slovesno okrog doma. Ljudje so hodili ter naročali. Tomaž je zapisaval in skladal prazne vreče in mehove na kup. Mazal je voz in gladil Prama, češ: jutri zopet greva na pot. In Pram, se mu je zdelo, ga razume. Tako ga je gledal vdano ter strigel z ušesi . . .

Zdaj pa nič tega! Zdaj mu je bila vožnja v mesto prava muka. Srečavati je moral Štefnaka, ki je vozil z novim konjem in novim kolesljem. In zdelo se mu je, da ga gleda Štefnak z nekim čudnim pogledom, kot bi hotel reči: „Zakaj me nisi poslušal? Zdaj imaš!“ In drugi ljudje — Tomaž jim je bral z obraza — so govorili in mu očitali: „Vse vemo, vse vemo! Revež! Premalo skrben si bil pa preveč si zaupal na njeno poštenje . . . Štefnaka si sovražil; a glej: Štefnak ima novega konja, nov koleselj, ima pridno ženo in bo imel poštene otroke . . .“ Ah — vse to in morda še več, so si mislili ljudje, četudi mu tega niso povedali v obraz!

Že se je bil poprijel misli, da bi začel sovražiti ljudi in da bi opustil svoje vožnje. Poizkusil je, a ni šlo. In kako tudi! Če je ostal doma, ali je bilo doma bolje? V zibelki je jokalo dete. Mati je gledala s čudnim pogledom, kot bi hotela nekaj reči. A tudi

Tomažev pogled je bil nekam tuj. Čemu otrok! In celo do mater mu je prihajalo v srce nekaj trpkega. Zakaj ni ona bila bolj pozorna? Ženske oči hitreje vidiijo. Tista slepa ljubezen! . . . In najrajši bi bil vso krivdo zvalil na mater.

Doma ni dobil miru; v mestu med ljudmi ga tudi ni bilo. Najbolj potolažen je bil še tedaj, ko sta sama s Pramom vozila po samotni cesti proti domu. Takrat je luna sijala in je bilo slišati le lajanje lisjaka in pa šumenje vode, ki je drvila po strugi. Takrat se je vsaj mogel prepustiti mirno svojim mislim . . .

Ob takem je za hip celo zadel ob misel, da bi se vsa stvar, kolikor je že zagrešena, vendarle dala kako popraviti . . .

Popraviti, toda kako —?

Spoznal je pač, da sam ni brez krivde. Jerica . . . žolnir . . . Štefnak . . . sosedje . . . Verjetno se mu je zdelo, da tista očitanja, ki misli, da jih bere raz obrazov ljudi, pravzaprav niso tolika v ljudeh kakor v njem samem . . . Kaj ko bi bila to njegova lastna vest, ki mu očita in ga priganja do tega, da stvar, ki jo je zagrešil, kako popravi . . .

Popravi —. Toda kako popraviti, kar je enkrat zamujeno in se popraviti ne dá?!

In bil je zopet v vrtincu dvomov in obupov, ki so se drvili okrog njega kot nočne pošasti in ga motili in begali.

Enkrat se je ustavil na cesti in se naslonil ob držaj. Bil je ves obupan. Mirna noč je bila in luna je obsevala površino vode, ki se je vrtela v vrtincu in požirala smeti in lesene odpadke. Valovi so pljuskali ob skalo. Neki prijeten mir je začutil v srcu, ko je poslušal, kako enakomerno pljuskuje valovi in se voda vrti v vrju . . .

— Ne, ne! To je grešna misel! Tega ne!

In zdramil se je Tomaž in udaril po konju. In takrat šele je začutil, kako divje je tulil lisjak v hosti in kako grozno je šumela voda doli v vrju . . .

Ne, tega ne! Res da so bili to boji; res da to ni bilo navadno trpljenje: to je živ pekel! A vendar — mogoče je pa, da se mu vendarle še zaceli rana, ki so mu jo vsekali dogodki. —

In res: iz vrtincev dvomov in obupa ga je kar naenkrat potegnila misel na Tilko...

Kako je prišla ta misel? Odkod je prišla? zakaj je prišla? Prišla je in zablestela mu je pred dušo, in v tej misli je zaslutil rešitev, četudi se za prvi hip ni zavedel, kako in kaj!

— Tilka...

Ah, da! Tilko hoče izrediti drugače... Vse drugače kakor Jerico! Ako bo dekletce živelo — saj bo živelo? — bo pazil nanjo kakor na punčico svojega očesa. In ko bo dekle prišlo enkrat v tista nevarna leta, he, in Tomaž se je tesneje oklenil svoje misli,

Tisoč misli in načrtov se mu je porodilo v glavi.

— Ako bo Tilka zdrava in bo živela, bo enkrat vse zopet popravljeno, vse izbrisano, vse pozabljeno. In prejšnji mirni časi se bodo zopet vrnili in vsa drugačna bo zopet vožnja v mesto in nazaj.

Gorko mu je postalo pri srcu. In iz ponižne želje, naj bi Tilka živela, se mu je porodilo trdno prepričanje, da bo žvela — da mora živeti...

— Živela bo. In zdrava bo. In močna bo, kakor je bila močna Jerica. In ko bo prišla v tista leta, tedaj bo tudi Tilka prva

NASELBINA OB MURMANU.

A. S. BORISOV.

tedaj bo šele pazil nanjo. Pazil bo nanjo bolj kakor na punčico svojega očesa... In tako bo na Tilki popravil to, kar je zamudil pri Jerici!

Ta misel — lepa in svetla — mu je prišla tisti večer, ko se je vračal iz mesta. Ta misel, lepa in tolaživna, ga je kar hipoma zopet postavila v življenje. Zdelo se mu je, da je naenkrat zopet oživelo okrog njega, kar se mu je zdelo, da je poprej umiralo, ali pa že izumrlo.

— Ako bo dekle živelo... Ako bo Tilka zdrava in bo živela — —

v vasi, in vse bo gledalo za njo. A Tomaž, Mrakov Tomaž, bo pazil nanjo bolj kakor na punčico v svojem očesu...

Dozdaj se ni brigal za otroka; vso skrb za to je prepustil materi. Od tega hipa dalje pa je bilo drugače.

Z neko hlastjo, kot da ga čaka doma kaj posebnega, je hitel iz mesta proti domu. Lep večer je bil, ker je luna sijala in je voda šumela. Mrakov Tomaž je pač zapazil in občutil, da je lep večer; vendar se ni brigal za luno niti za šumenje vode. On je hitel in neprestano priganjal Prama; na

lastne oči se je moral prepričati, ali je dekletce zdravo, ali bo živelo ali ne.

In pristopil je k zibelki, kjer je ležala Tilka. In z okorno roko, varno, kakor je mogel, je odgrnil zagrinjalo. Izpod odeje je molela drobna glavica s suhim, bledim obličjem. Otrok je dihal s malce odprtimi usti. Oči je imel zaprte; le na lahko je potrepravala trepalnica, ko se je Tomaž približal z lučjo. — Tistikrat je zrl prvič Tilki v obraz tako blizu in tako pozorno.

„Mati, ali je zdrava? Ali bo živela? Kako mislite, mati?“

Tako so tekli dnevi. Otrok je živel in jokal. Jok je bil slaboten in hripav; včasih je bilo bolj ječanje nego jok; in še to pretrgano od kašlja. Tomaž je često postal na pragu in poslušal. Jok se mu sicer ni zdel naraven, a tolažil in potolažil se je, češ: „Naj le joka; z jokom, pravijo, se okrepe pljuča. In ko si Tilka okrepi pljuča, hej, potem bo jokala, da nas bodo ušesa bolela!“

Vendar se docela ni mogel potolažitl. Na dnu srca mu je še vedno ostala neka skrb: kaj če bi bila Tilka vendarle preslabotna in bi umrla . . .

SAMOJED V ŠOTORU.

A. S. BORISOV.

Mati se je seveda silno začudila. Dostlej tega ni bila vajena. Odgovorila je pa čisto nakratko in mignila z ramami:

„Ne vem.“

Morda je mislila: „Ako smrt pobere otroka, bo itak najbolje.“

Tomažu pa se je zdelo, da mora izsiliti dovoljen odgovor.

„Jaz pa mislim, da otrok še lahko živi . . . Koliko otrok je, ki so izprva bleđi in slabotni, pa vendarle živé.“

„Nemara. Slabotno je res in božjastno je tudi.“

Kaj bi bil dal, da bi prešla ta skrb in bi mogel z zaupanjem gledati v prihodnost! Včasih je za kaj časa samega sebe pregovoril, da je verjel, kar je upal. A navadno le za malo časa. Takoj je bil zopet na vrsti dvom: kaj pa, če bi bila Maruša iz Dobja vendarle uganila?!

Sosede so hodile večkrat v hišo in se pogovarjale o Tilkinem zdravju. Nasvetovala je ta to, druga drugo; ena je prerokovala otroku smrt, druga zdravje, kakor je to sploh navada med ženskami. Tomaž je vlekel na ušesa vsako besedo; potem pa je

živel pod vtisom zadnje besede, ki jo je čul. Če je bila ta beseda ugodna, je bil vesel in poln upanja. Če je pa čul manj povoljno sodbo, je bil za par dni ves potrt in obupan . . . Kolikrat je pristopil k zibelki, ako ni bilo matere v hiši, in dolgo in pozorno opazoval vsako mišico in vsako potezo na otrokovem obrazu! Bili so upi, ki jih je preživel tiste čase; bil je pa tudi strah in bila je skrb, ki ga je morila. Kadar je prevladalo zaupanje, ej, takrat je bila pot iz mesta silno kratka. Tedaj ni čul koles, ki so trla kamenje; lisjaka ni čul, ki je lajal, in vode ne, ki je šumela. In Pramom se je dobro godilo. Počival je pod vsakim klancem, kolikor se mu je poljubilo. Gospodar Tomaž, prišedši domov, celo ni vedel, ali je bilo kaj klancev med potjo in ali sta s Pramom sploh kaj počivala.

Ob takih nočeh je popolnoma prosto delovala Tomaževa domišlija ter snovala misli in načrte.

Takole je imelo biti. Tilka bo šivilja; zakaj taki, nekoliko slabotni otroci, niso za težko poljsko delo. In zakaj bi se imela ubijati na polju, ko pri Mrakovih ni pomanjkanja in se na polju tudi s tujimi delavci lahko obdela. — Šivilja bo! Ko bo stara kakih petnajst let, takrat še ne bo v tistih nevarnih letih. Tedaj se bo šla učiti šivat. Remškova iz Grape jo bo izučila. Ali se bo Tilka hodila k njej učiti, ali bo pa Remškova prišla k Mrakovim, o tem še ni bil Tomaž popolnoma na jasnem. Pravijo, da se rada dobi slaba družčina pri šivanju; to je Tomaža skrbelo. Ko dekleta šivajo pozno v noč in se ne ve, kdo prihaja v vas . . . No sicer je pa Remškova na glasu, da je poštena. In Tilka bi zvečer — pravzaprav že v mraku — itak prihajala domov . . . V enem letu, recimo v dveh, bi se popolnoma izučila. Potem ji bo kupil stroj. Golob iz Podlipe ga bo naročil na Dunaju, in s Pramom ga bosta pripeljala neki večer. Dekle tisto noč samega veselja ne bo moglo zaspati. — Potem bo drdralo in ropotalo po sobi, da bo veselje; polno življenja bo v hiši. Tomaž bo že od daleč, ko bo prihajal iz mesta,

slišal drdranje in ropotanje in govorico in smeh. Ženske in dekleta namreč, ki bodo hodile čakati na vreče in mehove, bodo imele priliko pri Tilki izbirati blago in vzorce in kar je še treba . . . Zvečer pa, ko bodo ljudje odšli, bo Tilka še sedela pri stroju in šivala. Tomaž bo prisedel in pravil o vsem, kar je doživel na potu . . . „Le doma bodi!“ ji bo priporočal, „zunaj v svetu ni dobrega.“ In da ji ne bo dolgčas, ji bo pripovedoval podrobno in natančno, kaj se vse doživi na potu v mesto in kaj se vse vidi v mestu. To se ve, da ji bo govoril samo o stvareh, ki jo bodo zanimale. Naprimer, kako in po čem izpozna vsakega voznika že oddaleč, preden ga zagleda. Tomažkove konje, recimo, pozna po tem, ker nepravilno stopajo. Izpozna jih po glasu kopit, preden privozijo izza ovinka. „Pek - pek, pek - pek - pek, pek!“ Ali ni to nekaj posebnega? Ali pa ob sobotah, ko je v mestu tržni dan! Takrat ji bo vedel natanko povedati, kakšno živino je kupil na semnju ta, kakšno oni; kdo je bil na semnju iz te hiše, kdo iz one; koliko se je prignalo te vrste živine, koliko one. In Tilka bo sedela ob šivalnem stroju ter poslušala z zanimanjem. Tako bo vse izvedela, kako je po svetu, ne da bi ji bilo treba hoditi v svet. In ko ji bo on rekel, da je svet goljufiv, lažnjiv, zapeljiv — ne bo sicer na jasnem, kaj naj si misli pri tem, vendar bo zaslutila, da mora imeti neki strah, neko bojazen pred svetom. Tako bo prav! In tako bodo prešla tista nevarna leta . . .

A Tomaž, kaj pa to? Ali bo tista nevarna leta Tilka sploh kdaj doživela?

Zdelo se je, da je Tilka od dne do dne slabotnejša. Prekašljala in prestokala je vse noči, tako da je bil kašelj že votel in suh. Mati je porabila že vsa zdravila, ki so jih svetovale sosede, toda pomagalo je toliko kot nič. Naposled je rekla:

„Oglasi se enkrat pri Urbanački v predmestju. Nemara ona pomore...“

Tomaž se je zatekel še k Urbanački. In glejte, dala mu je zdravila, ki je bilo videti, da bodo pomagala. Dete je nekoliko utihnilo, je mirno dihala in se redilo. Tomaž je upal . . .

Pa bilo je zopet huje — in Tomaž je zopet romal v predmestje po zdravila in po tolažbo. Kolikokrat ga je bilo videti, ko je hodil čez Puštalski most! Tja je šel upognjen, star in poln skrbi, nazaj ves vesel in poln upanja in za pet let mlajši.

In zopet — vsaj Tomažu se je zdelo — so zdravila pomagala: otrok se je popravil in poredil . . .

Včasih pa, ko je otroka zopet napadlo in se je zvijal v krčih in jokal in vil oči in bil bled, je tudi Tomaž za nekaj časa popolnoma izgubil upanje. Pa bilo je zopet bolje, in Urbanačka je dala novih zdravil, in ga iznova zagotovila, da otrok lahko doživi trideset, štirideset, petdeset let . . . In zopet mu je predla domišljija novih, pisanih slik za prihodnost.

Nekam mehko, skoro bi rekel slovesno mu je vselej prišlo pri misli, kako bo čez toliko in toliko let zopet popravljeno, kar je bilo zagrešenega. Pri tej misli se je mudil najrajši. Zdelo se mu je, kakor da se bo takrat zasipalo nekaj, kar je dotlej zijalo kakor črn prepad. In takrat bo izginjalo in polagoma popolnoma izginilo iz duše tisto, kar ga zdaj moti, peče in grize ter mu ne da miru . . . O, kje so tisti časi! Kje je tisti mir, ki bo zavladal v duši! Mir . . . mir . . .

In potem, ko bo miren in vpokojen in potolažen, potem — naj bo! — potem bo šel celo k Štefnaku — sam iz svoje volje bo šel — in mu podal roko, rekoč: „Ná, Štefnak, saj sovražila se nisva, a od danes naprej bodiva prijatelja!“ In Štefnak ga bo razumel. Štefnak bo ginjen in bo morda rekel: „Glej, vedno sem ti bil dober in vedno ti bom; kar pa je bilo, tisto pa pozabiva!“ — O, takrat bodo zopet časi. Takrat bo mir . . . mir . . .

Neko popoldne se je vračal iz mesta ves poln upov in veselja. Bilo je v soboto. Ob sobotah se je Tomažu zdelo vedno najbolj veselo in svečano. Naložil je bil veliko in v svesti si je bil, da je izvršil vse natanko po naročilu. Nihče se ne bode mogel pritoževati; vsem bo ustrezno. Danes ta večer ali pa jutri po zjutranji maši bodo prišli iskat,

kar so naročili. Vsak bo naglas hvalil dobljeno blago. Ponujal bo krajcar ali dva več, kot je Tomaž zaslužil — iz samega veselja. Tomaž pa se bo branil in ne bo maral vzeti. In če mu bo kdo nazadnje vsilil, bo sicer vzel, a pristavil: „Bom pa prihodnjič računal toliko manj.“

V soboto je torej bilo. Po dolinah se je delal mrak. Bilo je jeseni; jesenska megla, ki na večer lega v doline, stori okolico še bolj mračno. Po nekaterih hišah so že kurili. Iz dimnika se je dvigal dim in se mešal med meglo in mrak. Vsa okolica se je zavila v neko vlažno, precej gosto tančico.

Iz daljave se je oglasil zvon.

„Ali sem že tako blizu?“ se je začudil Tomaž in je bil vesel, da se pot tako hitro odseda. „No, pol ure po zdravamariji bom pa doma.“

In odkril se je, ustavil in počival. Molil je nekam lahko. Ob sobotah zvečer, ko je vse praznično in slovesno, človek moli vse drugače kakor druge večere . . . Tomaž je molil za srečo, za zdravje, v čast sv. Florijanu, za dobro misel, za odpuščanje grehov — kakor je bil naučen izmlada. In ko je vse to odmolil, je še vedno zvonilo.

„Hentaj“, si je mislil, „stari Jakob ima veliko moliti, da tako dolgo zvonil!“

Na spomin mu je prišlo, da je tudi on včasih, ko je zvonil mesto Jakoba, če je bil ta zadržan, zvonil dolgo, tako da so ljudje rekli: „He, Tomaž, ti bi ne bil za cerkvnika: ti bi nas prehitro spravil v nebesa!“ Tomaž pa se je nasmehnil in zavrnil: „Veste, boter, v nebesa ni nikdar prežgodaj!“

— Toda, saj pravzaprav ne zvonil Mariji . . .

Tomaž je poslušal. In res, slišal je različno, da pojeta poleg velikega zvona tudi srednji in mali . . .

„Z vsemi tremi zvonovi! Pa kako; saj ni delopust.“

Pogledal je na uro; bila je šest.

„Mrliču zvonil!“

Mrliču zvonil . . . In Tomažu se je čudno zdelo, kdo neki bi bil umrl. Zadnje čase ni bil nihče nevarno bolan . . .

„Ti, Cvefkar, kdo je pa umrl?“

Cvelfar je stal na pragu svoje gostilne pod klancem in čakal Tomaža. Tomaž mu je vozil sodček piva iz mesta; vsako soboto so namreč prišli drvarji iz Lisičnice in so pili. Zato se je Cvelfarju mudilo.

„Kdo da je umrl? Ali še ne veš? Pa seveda, kako bodeš vedel. Jaz tudi ne vem. — Koliko je pa računal za pivo?“

„Po navadi. Dva in pol.“

„Dobro.“

In Cvelfar je plačal.

„Veš Tomaž, mudi se mi. Drvarji iz Lisičnice so notri in zahtevajo piva; takoj ga moram nastaviti.“

V veži je pa Cvelfarica pošepnila Cvelfarju:

„Ali si mu povedal? Ali že vé —?“

„Nič ne vé. Kako bo vedel...“

„Revež. Pa saj izvedeti mora.“

In stopila je za njim in ga poklicala:

„Tomaž, čakaj... Pa nikar se ne ustraši... Izvedel bi prej ali slej. — Tilka je umrla! Drvarji, ki so šli skozi vas, so rekli, da so slišali ko so se ljudje menili, da je umrla Tilka.“

„Kako —?! Da je Tilka... Da je —“

Tomaž je hotel še nekaj spraviti iz grla, pa mu je zmanjkalo sape. Usta, ki so se odprla za vprašanje, so ostala odprta. To, kar je mislil izreči, je bilo pretežko, prežalostno.

„Hudo ti je, Tomaž, to vem, da ti je hudo. Pa izvedel bi bil tako ali tako.“

„Ali Tilka? Ali je —? Kdaj, kako —? Ali so kaj rekli —?“

„Opoldne, ko je zvonilo, je umrla.“

Opoldne —. In ravno opoldne je bil Tomaž pri Urbanački v predmestju — —

Tomažu se je zdelo, da se nekaj podira... In vse se sesipa na kup, tako da je na tistem mestu, kjer je pred kratkem stalo nekaj velikega in mogočnega, naenkrat kup razvalin in nič drugzega... Sesipalo se je in se sesulo... In Tomaža je bilo groza, ko se je sesulo; saj ni mogel misliti, da se bo...

In temnilo se mu je in tako mu je bilo, kot da se je tista mreža iz jesenske megle pogostila in ga s strahovito težo ovila in zavila v sé. In v tem ovoju se čuti tako brez moči kakor malo dete, ki ga mati trdo povije v plenice.

Še tisti večer je šel k Štefnaku. Šel je, podal mu je roko in tesno in milo mu je bilo pri srcu. V očeh je čutil nekaj mokrega in roka se mu je tresla, ko jo je podal Štefnaku.

„Nesreča me je zadela. Huda in velika nesreča je to.“

Tudi Štefnak je bil ginjen:

„Hudo ti je, Tomaž. Verjamem ti.“

Tomažu je bilo lažje. A nekaj je vendar še imel na srcu.

„Štefnak, jaz sem te sovražil. Sovražil sem te!“

„A, kaj še —!“ se je branil Štefnak — „nič me nisi sovražil. Ti mene ne, in jaz tebe ne. Kaj bi tisto! Pustiva to!“

„In vendar sem te sovražil, Štefnak! In krivico sem ti storil... In jaz sem zakrivil... Pa Bog ve, da sem hotel poravnati vse... In vse bi poravnal, ko bi mi bilo dano.“

Takrat šele je Tomaž zajokal. Razjokal se je, kakor se razjoka otrok — —

Potem so pa zagrebli Tilko. In s Tilko so zagrebli tudi del Tomaževega življenja. Tisti del, ki si ga je bil naslikal Tomaž za prihodnjost. Ostala mu je le še zavest, da je hotel poravnati, ako bi mu bilo dano; pa mu ni bilo dano. —

In tako je Mrakov Tomaž še vedno vaški pot. Vedno je na cesti in točen je kakor ura. Redko redko se zgodi, da bi kaj pozabil ali drugače opravil, kakor mu je naročeno. Vse zapiše, vse premisli, vsem postreže po svoji najboljši moči. Isti voziček, isti konj, isto opravilo, isti Tomaž! Ne, Tomaž ni isti. Tomaž je upognjen in postaran; komaj je še podoben nekdanjemu. Dogodki so ga upognili in skrbi so ga postarale.

